

Сиса О. І.*

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті висвітлено особливості встановлення взаємодії класного керівника початкових класів із батьками учнів для забезпечення подальшої співпраці в розвитку та вихованні молодших школярів.

Взаємодія сім'ї і школи є актуальною складною проблемою, що характеризується наявністю цілого різноманіття підходів до її розв'язання. Виникнувши на початку ХХ ст., вона і сьогодні не втрачає своєї актуальності, наповнюючись новим змістом, на який вагомий вплив чинять процеси, що відбуваються як у суспільстві, системі освіти, так і в кожній окремій сім'ї [5, с.3].

Запорукою успішної навчальної та виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі є ніщо інше як співпраця класного керівника з батьками, адже родина впливала і продовжує чинити значний вплив на процес розвитку особистості учня, а отже зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу – це важливе й відповідальне завдання вчителя та навчального закладу загалом.

Значний внесок у дослідження проблеми взаємодії школи і сім'ї у вихованні особистості зробили сучасні вчені. Ними вивчались такі аспекти даної проблеми: українські народні виховні традиції як форми виховного впливу на молоде покоління (В. Кузь, Ю. Руденко, В. Скутіна, Є. Сявавко); особливості виховного потенціалу родинної педагогіки (С. Бабишина, З. Болтарович, М. Стельмахович); підготовка до виконання батьківських та материнських функцій (В. Бойко, Д. Луцик, Г. Чередніченко); формування педагогічної культури сучасних батьків (А. Марушкевич, В. Постовий); психологічні основи сімейного виховання (В. Кравець); основні напрями співпраці сім'ї і школи (Т. Алексєенко); форми організації роботи з батьками в освітньому закладі (І. Рибальченко); виховна робота сім'ї та школи з важковиховуваними дітьми (В. Татенко, Т. Титаренко, В. Оржеховська); педагогічні проблеми молоді сім'ї (Т. Алексєенко, В. Постовий); спілкування батьків і вчителів з дітьми (П. Щербань).

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує, що досліджуються окремі способи чи прийоми взаємодії вчителя із батьків, проте недостатньо розкриваються теоретичні основи взаємодії учителя початкових класів і батьків молодших школярів, що підсилює її актуальність.

Метою статті є висвітлення сутності взаємодії учителя і батьків молодших школярів та напрямів їхньої ефективної співпраці для розвитку та виховання учнів.

Сім'я є найважливішим компонентом мікросередовища, не-

* © Сиса О. І.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

замінним соціальним інститутом розвитку дитини, де відбувається процес її соціалізації, закладаються основи моральності і світогляду, ціннісно-мотиваційної сфери особистості [5, с.4].

Мета виховання дитини єдина і для сім'ї, і для школи як виразника інтересів суспільства в галузі виховання підростаючих поколінь. Її досягнення можливе у спільному пошуку ідеалів, цінностей у вихованні школярів сім'ї та школи, що керуються при цьому насамперед інтересами дітей і родини. Тому потрібно орієнтуватися не на спільні зусилля школи і сім'ї у вихованні учнів, а на їх виховну співпрацю у цьому процесі. Його здійснення передбачає єдиноспрямовану взаємодію у взаємозалежній діяльності в системі стосунків батьків і вчителів початкових класів. Взаємодія полягає не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у «розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів» [2, с. 51]. Проте це стає можливим лише за умов організації взаємодії, виходячи з потреб, інтересів дітей, батьків і специфіки конкретного навчально-виховного закладу, з демократичності, рівноправності у взаєминах усіх партнерів цього процесу. Це створює позитивні передумови для надання батькам психолого-педагогічної допомоги щодо виховання дитини. На погляд Т. Виноградової, щоб взаємодія сім'ї і школи була ефективною, педагоги мають у розробленні стратегії передбачити проблеми, які є актуальними для окремих вікових груп школярів, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин дітей та їхніх проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків, яка має здійснюватися у процесі організації і проведення позаурочних заходів відповідного спрямування [2, с. 51]. Поряд із пропагандою педагогічних знань до основних напрямів взаємодії сім'ї і школи Т. Виноградова відносить: залучення батьків до життя школи; узгодженість у підходах до дитини; кваліфіковану допомогу і підтримку у складних педагогічних та життєвих ситуаціях; інформування батьків про шкільне життя, освітній процес, про можливості, які сім'я може використовувати для освіти своєї дитини, справедливого вирішення конфліктів [там само, с. 52]. Акцентується увага на тому, що мета взаємодії має бути зрозумілою і педагогам, і батькам. Її визначенню допоможе проведення серед батьків анкетування, до змісту якого слід включати запитання щодо форм взаємодії в класах різного віку, проблем, які хвилюють батьків у зв'язку з навчанням і вихованням дитини. Отриманий матеріал має піддаватися аналітичній обробці, що дасть змогу визначити мету взаємодії в конкретних завданнях, які повинні мати просвітній характер. Завдання слід систематизувати, згрупувати. Залежно від цього визначається зміст взаємодії сім'ї і школи.

В. Лозова, Г. Троцько визначили такі завдання класного керівника в роботі з батьками: залучення батьків до педаго-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

гічної й організаційної роботи з дітьми; допомога батькам у вихованні дітей; педагогічна освіта батьків [4, с.164]. Уся ця робота спрямована на те, щоб розвивати в батьків позитивне ставлення до школи, навчання дітей, їхньої участі у трудовій, суспільній діяльності і надавати допомогу батькам у визначенні методів і прийомів виховання дітей, у керівництві навчальною роботою дітей в домашніх умовах, стимулювати батьків до педагогічної самоосвіти, нейтралізації негативного впливу окремих факторів.

Говорячи про навчальний заклад, батьки, як правило, говорять про класного керівника. Саме він забезпечує тісний контакт із батьками учнів, допомагає батькам вирішувати проблеми, що виникають у вихованні дітей, взаємодіє з іншими учасниками навчально-виховного процесу.

Класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів, учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу у створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів, їх соціального захисту [6].

Свою діяльність класний керівник спрямовує на те, щоб зробити батьків своїми союзниками. Для забезпечення ефективності роботи з батьками він має визначити пріоритетні напрями співпраці.

Зміст співпраці класного керівника з батьками включає три основних напрями: психолого-педагогічна освіта батьків, залучення батьків до навчально-виховного процесу і участі в управлінні школою.

Співпраця класного керівника з батьками може проводитись у різноманітних формах із використанням різних методів педагогічної діяльності. У практичній роботі класний керівник використовує колективні й індивідуальні форми взаємодії. Причому в тому й іншому випадку використовуються як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи [8].

Застосовуючи будь-який метод, учитель мусить урахувати психологічні особливості вихованців, уміти передбачити реакцію батьків на ту чи іншу ситуацію, бути тактовним, уважним, уміти слухати і спільно з батьками робити висновки.

Найбільш традиційною формою роботою з батьками є батьківські збори, які в межах часового простору пропонують їм не лише діагностичну картину психолого-педагогічних спостережень за дітьми, але й надають практичну допомогу у спілкуванні з дитиною. Практика свідчить, що лише лекційний виклад проблеми шкільного життя молодших школярів не завжди є ефективним. На нашу думку, варто залучити батьків до спільного вирішення проблемних ситуацій, які виникають у педагогічній площині «дитина – учитель – батьки – дитина – учитель» [5].

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Щоб зробити процес навчання для молодших школярів радісним, учитель початкових класів повинен активно співпрацювати з батьками учнів, використовуючи в роботі з ними також і інтерактивні форми роботи, що дасть можливість батькам побачити проблему очима дитини.

Відзначимо, що тільки погоджені дії, цілковита взаємодія сім'ї і школи здатні піднести ефективність педагогічного впливу. Н. Волкова, пропонує вчителю під час співпраці з батьками враховувати такі чинники, як:

1. Запрошення батьків до співпраці.
2. Дотримання позиції рівноправності.
3. Визнання важливості батьків у співпраці.
4. Вияв любові, захопленості їхньою дитиною.
5. Пошук нових форм співпраці [2].

Н. Волкова зазначає також, що процес спільної роботи з батьками молодших школярів буде ефективним за умови дотримання педагогом таких психолого-педагогічних правил та вимог:

- використання заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків. У спілкуванні з батьками слід уникати категоричного тону, який може спровокувати образи, роздратування. Нормою мають стати стосунки, засновані на взаємоповазі;

- довіра до виховних можливостей батьків, підвищення рівня їхньої педагогічної культури й активності виховання;

- педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї. Класний керівник – особа офіційна, але за специфікою своєї роботи може стати свідком стосунків, які приховуються від сторонніх. Якою б не здавалася йому сім'я, учитель повинен бути тактовним, ввічливим, інформацію про сім'ю використовувати лише для допомоги батькам у вихованні дитини.

- життєстверджувальний, мажорний настрій при розв'язанні проблем виховання, опора на позитивні риси дитини, орієнтація на успішний розвиток особистості [2, с.221].

Зауважимо, що взаєморозуміння вчителів і батьків можливе тільки на основі їхніх систематичних особистих контактів. Лише спільна, узгоджена діяльність учителів і батьків є запорукою успіху виховної роботи.

Спеціальну виховну роботу варто проводити із сім'ями, які допускають відхилення у вихованні дітей. Завдання педагогічної освіти полягає зокрема в нагромадженні педагогічних знань, необхідних батькам для виховання дитини; самовихованні батьків, тобто підвищенні їхньої самосвідомості, та визначенні особистої шкали цінностей [5, с. 56].

Формування педагогічної культури батьків у сучасному закладі освіти здійснюється через університети педагогічних знань, лекторії для батьків, позакласний педагогічний всеобуч.

Університети педагогічних знань, що об'єднують кілька етапів, створюються за сприяння відділів освіти на рівні

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

районів, опікунських рад закладів освіти і шкільних рад та працюють на громадських засадах. До роботи в університетах залучаються провідні педагоги, психологи, медики, юристи, соціологи та інші фахівці [7].

Лекторії для батьків створюються в освітніх закладах й об'єднують батьківську громадськість, зацікавлену в глибокому й ґрунтовному вивченні певної проблематики: «Батьки – головні вихователі», «Можливості сім'ї щодо духовного розвитку особистості»; «Здоровий спосіб життя сім'ї та фізичне виховання дітей» тощо.

Однією з форм співпраці з батьками є тренінги. Тренінги – це можливість батьків і дітей спільно прожити кілька годин у цікавій взаємодії. Тренінги як форма корекції взаємин дітей і батьків є компетенцією шкільного психолога. Класний керівник розмовляє з учнями та їх батьками і пропонує взяти участь у тренінгу. Участь дітей та батьків у спільному тренінгу можлива тільки на добровільній основі. Тренінгові заняття дітей і їхніх батьків дозволяють по-новому будувати взаємини, сприяють розумінню інтересів і потреб дітей та вимог батьків, змінюють значимість авторитету обох батьків і кожного з них окремо. Однак дуже важливо пам'ятати, що тренінги має право організовувати і проводити тільки фахівець, який має спеціальний для цього дозвіл [3, с. 34].

Найдоцільшою формою педагогічного всеобучу батьків уважається позакласна, у процесі якої класний керівник відходить від традиційного монологу (лекції, бесіди), поєднує індивідуальну роботу із групами батьків, педагогічне спілкування з окремими членами родини, залучає психолого-педагогічне консультування членів родини з питань навчання і виховання дітей, тестування й анкетування батьків і дітей, тренінгів, практикумів, рольових ігор тощо, спрямованих на встановлення в сім'ях міцних морально-етичних зв'язків між дорослими і дітьми, атмосфери взаємопорозуміння, співпраці [5, с. 3-4].

Організовуючи роботу з батьками у формі позакласного всеобучу, ми пропонуємо використовувати навчально-тематичний план педагогічної освіти батьків. На наш погляд, такий план всеобучу сприятиме тіснішій співпраці батьків і педагогів у справі виховання молодого покоління [1, с. 50].

Тісний взаємозв'язок учителя з батьками учнів підвищує рівень навчальних досягнень учнів, рівень взаємодопомоги в навчально-виховному процесі.

Залучити батьків до навчально-виховного процесу можна за допомогою таких форм діяльності: днів творчості дітей та їхніх батьків; відкритих уроків і позакласних заходів; допомоги в організації та проведенні позакласних справ і в зміцненні матеріально-технічної бази школи та класу; батьківського суспільного патрулювання; шефської допомоги.

Робота з батьками і сім'ями учнів – один із найважливіших напрямів діяльності сучасного класного керівника й одночасно

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

одна з «найвужчих» ланок у його практичній діяльності.

Таким чином, ефективність усієї виховної системи освітнього закладу забезпечується насамперед взаємодією педагогів з батьками учнів, утвердження батьків, усіх дорослих членів родини в якості суб'єктів цілісного виховного процесу, формуванням у них установки на самостійну творчу діяльність шляхом упровадження активних форм, передових технологій і методик психолого-педагогічної просвіти.

Література:

1. Башинська Т. Способи організації взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі початкової школи / Т. Башинська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 3. – С. 49-55.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: навчальний посібник / Н. П. Волкова. – К.: Академія, 2001. – С. 220-223.
3. Губенко О. О. Інтерактивні форми роботи з батьками першокласників: метод. збірник / О. О. Губенко, Л. Б. Мельничук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 48 с.
4. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. / В. І. Лозова Г. В. Троцько. – [2-е видання, випр. і доп.]. – Харків: ОВС, 2002. – 400 с.
5. Новгородський Р. Сім'я та школа як соціально-виховні інститути / Р. Новгородський // Рідна школа. – 2004. – Квітень. – С. 48-50.
6. Організація роботи з батьками: методичні рекомендації // Шкільний світ. – 2002. – № 33. – С. 1-8.
7. Пашенко М. І. Методика роботи з батьками / М. І. Пашенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 9. – С. 53-63.
8. Фіцула М. М. Педагогіка / М. М. Фіцула. – К.: Академія, 2002. – С. 373-391.

Тарабанова Я. В.*

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ГУМАННОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовується важливість гуманізації навчально-виховного процесу на уроках української літератури з метою формування гуманної особистості.

Розбудова в Україні суверенної демократичної держави, метою якої є піднесення української нації до найвищого для сучасної епохи рівня цивілізації, зобов'язує вітчизняну педагогіку переорієнтувати виховання з держави на людину. Сьогодні суспільство потребує гуманних людей, тому що їх світогляд стає необхідною умовою виживання всього людства. У сучасному процесі державотворення освіта відіграє першорядну роль. Саме на освіту покладається завдання забезпечити такий рівень навчання й виховання молодого покоління, який відповідав би світовим вимірам, прилучав дітей і молодь до

* © Тарабанова Я. В.